

Asist. Drd. MIHAI ANDRONE
Departamentul pentru Pregătirea Personalului Didactic
Universitatea Dunărea de Jos din Galați

ESTETICA SFINȚIRII ÎN CONCEPȚIA LUI JEAN CALVIN Aesthetical saintification in Jean Calvin's vision

Abstract

Calvin is a theologian who used an aesthetic language. He spoke about the beauty of God, beauty that placed next to it the beauty of the interpersonal relations. The light of God is the premise to a regenerated humanity.

Key words: choosen, harmony, fallen, headmaster, Christ, God, eschatology, esthetic, beauty, image, redemption, salvation, predestintion, restauration, saintification, beautifulness

„Suntem încă păcătoși, deși am fost [...] justificați înaintea lui Dumnezeu. Deși suntem desăvârșiți în ceea ce privește poziția noastră prezentă înaintea lui Dumnezeu, suntem departe de a fi desăvârșiți în gândurile și conduita zilnică. Sfințenia își propune să acopere această prăpastie”¹ (cf. Filip. 3, 12). „Sfințirea înseamnă [...] capacitatea de a trăi vieți care sunt plăcute lui Dumnezeu”, consemnează Anthony A. Hoekema: ea „ne dă puterea de a gândi, de a voi și de a iubi într-un mod care-L glorifică pe Dumnezeu”².

Sfințirea prezintă două aspecte de nedespărțit, interconectate prin intermediul pocăinței³: crucificarea omului vechi și participarea la o viață nouă. Crucificarea omului vechi înseamnă, de fapt, crucificarea stăpânirii păcatului, slăbirea constantă și progresivă a tendințelor noastre pervertite: copiii lui Dumnezeu, prin regenerare, sunt izbăviți din servitutea păcatului nu pentru a nu mai percepe zvâcnirea carnală a ispitei, ci mai curând ca să se transforme în luptători reductabili împotriva păcatului și totodată în buni cunoscători ai slăbiciunilor proprii (cf. *Inst.*, III, 3, 9 și 10)⁴. Credinciosul este încorporat în Christos, viața nouă pe care o primește este semnul alegerii divine, mărturia ei *imanentă*:

capacitatea creștinului de a urma preceptele transcendente este un har divin, ca și siguranța că, la sfârșit, victoria îi va aparține.

Regenerarea este opera Duhului Sfânt. El insuflă în noi viața cerească în așa fel încât să nu mai fim dirijați și determinați de noi înșine, ci să-L avem pe El la cârma mișcărilor noastre. Orice lucru bun din noi I se datorează și fără El luciul frumos al virtuților proprii nu înseamnă nimic altceva decât orbire și perversitatea inimii⁵ (cf. Léon Wencelius, *L'Esthétique de Calvin*, Paris, Les Belles Lettres, 1936, p. 73).

Alesul are o altă imagine despre lume, el discerne aparența de realitate și se delectează cu frumusețea divină. „«Dumnezeu i-a iubit pe oameni așa de mult, încât frumusețea Lui a strălucit în salvarea noastră»”⁶ (*ibid.*). Vederea frumuseții divine constituie un semn al alegerii noastre. Alegerea poate fi comparată cu un cutremur de pământ care a săpat în peștera adâncă și întunecată unde eram un fel de fereastră prin care au trecut razele soarelui. Alegerea ne-a deschis spre lumină. Încătușați în corp nu o putem percepe totuși direct, dar Dumnezeu ne luminează indirect, lăsându-Se contemplat „«din spate»”⁷ (p. 74).

Pentru a ne zugrăvi acțiunea harică reformatorul Calvin apelează nu numai la un limbaj „pictural”, ci și la unul „melodic”: harul generează o melodie între Cer și pământ. Trebuie să existe un acord, un fel de melodie între Dumnezeu și oameni, de așa natură încât, atunci când El ne comunică darurile Sale, noi să știm a le prețui, slujindu-L și proslăvindu-L⁸ (cf. *ibid.*). Opera sfințitoare va consta în a menține și amplifica *acordul* de față pentru ca sufletul, progresiv, să reușească să participe la *simfonia grandioasă* a universului creat (cf. p. 75). Frumusețea lui Dumnezeu situează în proximitatea ei frumusețea raporturilor interpersonale. Lumina divină este premisa necesară și suficientă a umanității regenerate. Din momentul în care suntem salvați, faptele noastre devin cu adevărat frumoase: „Iată cum faptele noastre, oricât de frumoase ni s-ar părea nouă, tuturor, nu sunt decât gunoi și duhoare înaintea lui Dumnezeu, cât timp El nu ne-a curățat de murdăriile noastre și nu ne-a arătat încotro trebuie să tindem și în cine să ne încredem»”⁹ (*ibid.*).

Dacă alegerea se traduce în imagini de frumusețe, dacă alesul are posibilitatea să vadă frumusețea lui Dumnezeu și frumusețea mântuirii sale, totuși nu ar trebui să rezulte de aici că orice semn de frumusețe este o dovadă a mântuirii. Frumusețea însoțește întreaga făptuire a lui Dumnezeu și toți oamenii beneficiază de harul Lui general: nu avem de ce să facem dintr-un *efect* al alegerii *cauza* ei. Altfel spus, oamenii pot fi frumoși și fără să fi fost rânduiți de dinainte la mântuire (cf. pp. 75-76). În alegerea pe care o operează, Dumnezeu nu dă dovadă de părtinire, El nu ține cont de bogățiile omului, de naționalitatea și condiția lui socială, de aspectul lui fizic: predestinarea are la bază îndurarea liberă și suverană a lui Dumnezeu și nu meritele proprii ale indivizilor¹⁰. Credința este „lucrarea lui Dumnezeu”¹¹, „bună plăcere” sau „favoare gratuită”. Aceste denumiri atestă faptul că omul nu are inițiativa credinței: credința rămâne, de la

un capăt la altul, o *capodoperă* a puterii divine¹².

Credința este „certitudine lăuntrică” și mărturie sigură a prezenței lui Dumnezeu, ea este la fel de sigură de prezența luminoasă a lui Dumnezeu ca și corpul de prezența soarelui: chiar și în zilele cele mai mohorâte lumina lui Dumnezeu difuză ajunge până la noi și îi atestă existența. „Credința se folosește de splendoarea divină așa cum noi ne folosim de razele soarelui. Putem să ne bucurăm de ele direct sau indirect, dar întotdeauna ne servim de ele”¹³ (p. 77).

„Viața sfântă duce mai departe alegerea, realizând-o. O viață armonioasă nu este obligatoriu semn de sfințenie, după cum frumusețea nu constituia neapărat semnul alegerii. [...] Putem fi urâți din punct de vedere fizic, dar sfinți. [...] Totuși, dacă frumusețea nu este un semn al sfințeniei, pentru Calvin viața sfântă rămâne frumoasă”¹⁴ (p. 78).

Viața sfântă așează pe același plan *frumusețea și renunțarea*. Ar fi frumos să ne desprindem de toate bunurile noastre și să nu mai avem preocupări pământești, dar Dumnezeu îl preferă pe omul care, ținându-se departe de „avaricie, ambiție și alte poftă carnale”, este preocupat să-și *gverneze* familia *bine și cu sfințenie*, punându-se în slujba divinității. Calvin nu vede *renunțarea* prin prisma idealului de viață monahală: „Pare frumos ca omul să se retragă din societatea semenilor săi ca să filosofeze în singurătate. Dar nu este o dovadă de iubire creștină, ci mai curând de ură să fugi în deșert și în solitudine, lepădând ceea ce Domnul cere cu insistență de la noi: să ne ajutăm reciproc”¹⁵.

Creștinul nu-și mai aparține sieși, el Îi aparține lui Dumnezeu¹⁶: „fie ca voința și înțelepciunea Lui să stăpânească peste toate acțiunile noastre” (*Inst.*, III, 7, 1). Creștinul așteaptă călăuzire de la Domnul și se îndeletnicește cu lepădarea de sine și cu ascultarea Cuvântului lui Dumnezeu. Calvin este adeptul filosofiei creștine, urmărind procesul prin care mintea omenească își primenește ființa, se înnoiește sub acțiunea

Duhului, despovărându-se de „înțelegerea ei carnală” (*O. S.*, t. IV, p. 151). Omul regenerat se dedică lui Dumnezeu și comandamentelor Lui: o dată ce lepădarea de sine s-a înrădăcinat în inimă, ea elimină de acolo trufia, aroganța și ostentația, avariția, pofta, lascivitatea, moleșeala¹⁷ și celelalte vicii pe care le zămislește iubirea de sine (cf. *Inst.*, III, 7, 2).

Viciul și frumusețea contingentă (superficială) sunt aduse laolaltă: în măsura în care se distanțează de această frumusețe contingentă, lepădarea de sine „este creatoare de frumusețe morală profundă” (Léon Wencelius, *op. cit.*, p. 79). Lupta cu păcatul poartă marca frumuseții autentice, supunerea față de Dumnezeu înseamnă *eliberare*: frumos și plăcut înaintea lui Dumnezeu nu este cel care poartă *podoabe coruptibile*, ci acela care are un suflet curat.¹⁸ (cf. *ibid.*).

Renunțarea la ceea ce este contingent, lipsit de valoare, conduce la smerenie. Această renunțare echivalează cu recunoașterea mizeriei proprii și, drept urmare, cu o atitudine smerită în prezența măreției Creatorului. Léon Wencelius traduce mesajul lui Calvin în felul următor: „În fața frumuseții profunde a creației trebuie să ne recunoaștem slăbiciunea”. „«Trebuie cu prisosință ca oamenii să se smerească, văzând infirmitatea simțurilor lor și cât de mărețe sunt lucrările lui Dumnezeu»”¹⁹ (*ibid.*).

Fără Christos nu există sfințenie reală sau viață, „cei care nu au parte în Christos, oricine ar fi și orice ar face [...], aleargă toată viața spre distrugere [...] și spre judecata morții veșnice” (*Inst.*, III, 14, 4). Reforma aruncă în joc o nouă filosofie a raportului dintre credință și fapte și stabilește noua modalitate prin care faptele sunt analizate sub aspect valoric. Sfântul Augustin are un cuvânt greu de spus în această privință: „«Religia noastră nu îi deosebește pe cei dreți de cei nedreți prin legea faptelor, ci prin legea credinței, fără de care faptele care par a fi bune sunt transformate în păcate»”²⁰ (*ibid.*). Cei care

nu sunt în comuniune cu Christos sunt niște „pomi răi”: ei pot să producă niște fructe *frumoase*, cu gust bun, dar nu pot să producă niște fructe *bune* (cf. *ibid.*). În acest caz frumusețea și bunătatea sunt disjuncte: desigur, aici este vorba de o frumusețe *de suprafață*.

Calvin transpune teologia, gândirea creștină, în imagine²¹ și sunet: adevărata spiritualitate se traduce în *armonia melodică*: „scopul regenerării este acela de a manifesta în timpul vieții armonia și acordul dintre dreptatea lui Dumnezeu și ascultarea noastră”, confirmând astfel „înfierea prin care Dumnezeu ne-a făcut copiii Lui” (*Inst.*, III, 6, 1)²².

Calvin pomenește de armonia, de acordul melodic existent între Dumnezeu și om și, respectiv, între oameni. „«Există acord și melodie între credința fraților din vechime și aceea a tuturor aleșilor lui Dumnezeu»”²³ (Léon Wencelius, *op. cit.*, p. 82). Melodia „constituie frumusețea relației conjugale [...]. Armonia lăuntrică trebuie să-i cuprindă pe toți membrii societății creștine. Dumnezeu și-a distribuit realmente darurile astfel încât ansamblul celor credincioși să reprezinte o melodie”²⁴ (*ibid.*). Melodia este un dar celest ce se întoarce, omagial, la Cel Preaînalt. O viață creștină echivalează cu un imn de slavă: după cum oamenii, înainte de a se înfățișa la curtea regală, se împodobesc cu cele mai frumoase veșminte, tot la fel și noi, ca să ne înălțăm spre Dumnezeu, ne înveșmântăm în splendoarea unei vieți sfinte, „ofranda unui suflet ce cântă imnuri de slavă [...] realizând muzica sa interioară în tot ceea ce face în viață”²⁵ (p. 83).

O viață sfântă semnifică o garanție a restaurării cunoașterii naturale a divinității, cunoaștere pe care păcatul a alterat-o. „Contemplarea universului îl va apropia pe credincios de Dumnezeu în loc să-l îndepărteze de El. El va străluci pe cerul gândirii sale și vederea creației îi va aprinde iubirea și îl va face participant conștient la slava divină”²⁶ (p. 84). Privirea pe care credinciosul o aruncă pe parcursul vieții

asupra lumii înconjurătoare și asupra propriei sale persoane devine tot mai *lucidă*: ea nu se oprește la nivelul exteriorității sensibile, ci pătrunde în adâncime, identificând frumusețea celestă vestitoare a slavei dumnezeiești (cf. *ibid.*).

Sfințirea este un lung pelerinaj către Dumnezeu. Creștinul judecă lucrurile în perspectivă eschatologică, „Scriptura ne învață că Împărăția lui Dumnezeu este plină de lumină, bucurie, fericire și slavă”, scrie Calvin²⁷. În ea, „cei înțelepți vor străluci ca strălucirea cerurilor, și cei ce vor conduce pe mulți către dreptate vor străluci ca stelele pentru veci de veci”²⁸. Vigoarea și frumusețea credincioșilor se va arăta „atunci când lumea aceasta aparentă va fi răsturnată de manifestarea Împărăției lui Dumnezeu”²⁹. În schimb, în nebunia lor, cei lipsiți de credință se bazează pe binefacerile efemere ale acestei lumi: ei vor fi adunați în iad „ca o turmă” și „moartea va stăpâni peste ei”: *frumusețea*³⁰ lor va pieri și *groapa*³¹ le va fi locuință.

După cum s-a văzut, *frumusețea* ocupă un loc bine precizat în gândirea lui Calvin. Frumusețea este asociată creației și mântuirii și are drept caracteristici definitorii lumina, armonia, puritatea și transcendența (cf. p. 89). „Frumosul este o splendoare divină, o lumină care însoțește, cu limpezimea ei, pe Dumnezeu, în gândirea și activitatea Lui. Această gândire și această activitate aplicate neființei generează creația și pretutindeni unde se ivește universul din mâinile creatoare ale lui Dumnezeu, el va purta cu sine pecetea creatorului său: frumusețea” (*ibid.*).

Istoria umană, jalonată de cădere și de izbăvire, cunoaște, teologic și estetic vorbind, trei perioade distincte. Înaintea păcatului adamic, splendoarea, armonia și perfecțiunea creației divine erau evidente. De la Adam la Christos lumina a fost străbătută de tenebre și frumusețea nu mai strălucea într-o lume impură (cf. p. 90). Nașterea lui Christos a dat chip divino-uman frumuseții: prin Christos măreția lui

Dumnezeu a coborât până la noi³² și chipul lui Dumnezeu a strălucit înaintea ochilor noștri.

Calvin concepe frumusețea altfel decât vechii greci. Pentru el „frumusețea nu este un lucru în sine, trăind viața sa proprie. Ea este un aspect al lui Dumnezeu, o reflectare a atributelor Sale, strălucirea lucrărilor Lui” (p. 92). Léon Wencelius face rapid translația de la profilul frumuseții la condiția artei: „Frumusețea nu este [...] un principiu impersonal, obiect al adorației artiștilor, ea este lumina unei inteligențe permanent lucrătoare, cu o voință permanent creatoare” (*ibid.*). În opera lui Calvin esteticul intersectează eticul și epistemicul, marele reformator nefiind interesat să izoleze frumosul de adevăr și bine³³ (cf. p. 93): și nici n-ar fi putut-o face de vreme ce aceste valori sunt originar înrădăcinate în persoana divino-umană a lui Christos.

NOTE

¹ James Montgomery Boice, *Fundamente ale credinței creștine. O prezentare accesibilă a teologiei protestante*, trad. rom. de Corneliu Simuț, Oradea, Institutul Biblic “Emanuel”, 2000, p. 425.

² *Cinci concepții despre sfințire. Perspectiva reformată*, trad. rom. de Florin Mermeze, Oradea, Cartea Creștină, 1999, p. 64.

³ Cf. François Wendel, *Calvin. Sources et évolution de sa pensée religieuse*, Genève, Labor et Fides, 1985, p. 182.

⁴ Martyn Lloyd-Jones, în *Romani. Expunere asupra capitolului 6. Omul nou* (trad. rom. de Dinu Moga, Oradea, Făclia, 2001, p. 73), subliniază că, în cazul credincioșilor, păcatul nu mai domnește, ci *tinde să domnească*. „Sarcina răscumpărării este să ne elibereze de sub sclavia păcatului” (p. 79).

⁵ Cf. *Inst.*, III, 1, 3.

⁶ *C. R.*, XXII, 69.

⁷ *Ibid.*, XXV, 111.

⁸ Cf. *ibid.*, XXV, 694; XXXVI, 133.

⁹ *Ibid.*, XXIII, 698.

¹⁰ Cf. *Inst.*, III, 23, 10.

¹¹ Cf. 2 Tes. 1, 11.

¹² Cf. *Inst.*, III, 2, 35.

¹³ Cf. *C. R.*, LV, 339.

¹⁴ Cf. *ibid.*, XLIX, 299.

¹⁵ *Inst.*, IV, 13, 16.

¹⁶ Cf. 2 Cor. 6, 19.

¹⁷ *Mollitia* (*O. S.*, t. IV, p. 152).

¹⁸ Cf. *C. R.*, LI, 756.

¹⁹ *Ibid.*, XXXV, 319.

²⁰ Augustin, *Împotriva a două scrisori ale pelagienilor*, III, 14.

²¹ Imaginea, ca atare, este foarte importantă. Nu a fost ea văzută ca o reflectare a unei civilizații, atât în componenta sa materială cât și în elaborările ei intelectuale? (cf. Hervé Martin, *Mentalités médiévales XIe-XVe siècle*, Paris, PUF, 1996, 1998², p. 79). Imaginea constituie o „reflectare a gândirii”, o „transpunere concretă a arhitecturilor mentale a unei epoci”. O oglindă a *naturii*, *științei*, și *istoriei*. A materialului și a spiritualului. Ceva ce poate mobiliza afectiv și asigura totodată „succesul” unui sanctuar (cf. pp. 80-82). Ce poate transmite un mesaj necunoscătorilor de carte, ce poate instrui, având un rol pedagogic. Ce face vizibilă credința oamenilor. Ce incită la bine, sau la rău. Ce atrage ochiul și-l subjugă cu puterea fascinației estetice și prin apelul la sexualitate.

²² „Așadar, prin această regenerare suntem restaurați prin harul lui Christos întru dreptatea lui Dumnezeu din care am căzut prin Adam. În acest fel Îi place lui Dumnezeu să-i refacă în întregime pe toți aceia pe care îi face moștenitori ai vieții veșnice. Or, această restaurare nu se petrece într-un minut, într-o zi sau într-un an, ci Dumnezeu elimină neîncetat și treptat din cei aleși corupția cărnii; El nu încetează să-i purifice de murdăriile lor, să-i consacre pentru Sine ca pe niște temple, să le înnoiască gândurile pentru ca ei să-și

trăiască viața în pocăință, și să știe că această luptă nu se va sfârși până la moarte” (*Inst.*, III, 3, 9).

²³ *C. R.*, LIV, 386.

²⁴ Cf. *ibid.*, XXIII, 47.

²⁵ Cf. *ibid.*, XXXI, 351.

²⁶ Avem posibilitatea să observăm că Dumnezeu guvernează ordinea creației deoarece fața Lui strălucește deasupra noastră ca un soare (cf. *ibid.*, XXV, 193). Contemplarea frumuseții divine este premisa iubirii de Dumnezeu (cf. *ibid.*, VIII, 421); Dumnezeu ne-a dat ochi ca să putem privi creația Lui frumos rânduită și, pe această cale, să urcăm cu gândul până la El (cf. *ibid.*, XXXIII, 425).

²⁷ *Inst.*, III, 25, 10.

²⁸ Dan. 12, 3 (NIV).

²⁹ *Inst.*, II, 10, 17.

³⁰ *Forma* (*O. S.*, t. III, p. 418).

³¹ *Inst.*, II, 10, 17. În ediția latină Calvin a folosit termenul „infernus”.

³² Cf. *ibid.*, II, 12, 1.

³³ Mentea întoarsă către adevăr și viața morală întoarsă către bine sunt frumoase, atunci când există o armonie „între atitudinea subiectului și realitatea obiectului său”, menționează Léon Wencelius (*op. cit.*, p. 97).

BIBLIOGRAFIE

The Holy Bible, New International Version, Grand Rapids, Michigan, Zondervan Publishing House, 1986. Menționat în text: NIV.

James Montgomery BOICE, *Fundamente ale credinței creștine. O prezentare accesibilă a teologiei protestante*, trad. rom. de Corneliu Simuț, Oradea, Institutul Biblic “Emanuel”, 2000.

Jean CALVIN, *Opera quae supersunt omnia (Corpus Reformatorum)*, Brunswick, Edit. Baum, Cunitz et Reuss, 1863-1900. Menționat în text: *C. R.*

Analele Universității Dunărea de Jos

Idem, *Opera selecta*, t. III-V, München, 1928-1936. Menționat în text: *O. S.*

Idem, *Institution de la religion chrétienne*, Aix-en-Provence – Marne-la-Vallée, Kerygma-Farel, 1978 (1995²). Menționat în text: *Inst.*

Anthony A. HOEKEMA, *Biblia și viitorul*, trad. rom. de John F. Tipei, Oradea, Cartea Creștină, 1995.

Filosofie

Martyn LLOYD-JONES, *Romani. Expunere asupra capitolului 6. Omul nou*, trad. rom. de Dinu Moga, Oradea, Făclia, 2001.

Hervé MARTIN, *Mentalités médiévales XIe-XVe siècle*, Paris, PUF, 1996, 1998².

Léon WENCELIUS, *L'Esthétique de Calvin*, Paris, Les Belles Lettres, 1936.

François WENDEL, *Calvin. Sources et évolution de sa pensée religieuse*, Genève, Labor et Fides, 1985.